

УДК 658.87+658.8.012.12

С. О. Ткаченко

кандидат економічних наук, доцент
Харківський національний університет внутрішніх справ
tkachenko.sergey.a@gmail.com

ТРАНСФОРМАЦІЯ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ ЯК СКЛАДОВОЇ СФЕРИ ОБІГУ В УМОВАХ РІЗНОВЕКТОРНИХ ПЕРСПЕКТИВ

У статті розглядається розвиток торгівельної галузі. Визначається сутність сфери обігу в кругообігу суспільного продукту в товарній формі. Досліджується її значимість як одного з основних індикаторів економічного стану не тільки окремих галузей народного господарства й країни в цілому.

Метою статті є дослідження специфіки фінансових відносин сфери обігу та каналів розподілу продукції, взаємозв'язку між динамікою обсягу роздрібного товарообороту та розвитку торгівельної інфраструктури.

Суб'єкти сфери обігу є основними учасниками каналів розподілу товарних, а відповідно і фінансових потоків, здійснюючи безпосереднє торгівельне обслуговування в процесі свого функціонування, що дає нам право стверджувати, що саме торгівля і сфера послуг мають реальні можливості для майбутнього розширення своєї діяльності.

Автором визначено особливість функціонування суб'єктів системи сфери обігу, яка полягає в сполученні операцій виробничого й невиробничого характеру, поєднаних зі зміною форм власності, тобто безпосередньо з реалізацією продукції, що потребує додаткового вивчення в розрізі трансформаційних перетворень.

Розглянуто питання життєдіяльності суб'єктів господарювання, формування активів та капіталу, збуту, фінансової та економічної безпеки.

Сформовано напрями розвитку ринкового механізму сфери обігу у відтворювальному процесі та доведено доцільність упровадження додаткових методів, що дозволяють досліджувати динамічні зміни та показники коливання.

Автор дійшов висновку, що ступінь розвитку сфери обігу є одним з основних індикаторів економічного стану не тільки окремих галузей народного господарства і країни в цілому, але й характеризує соціально-економічний стан домашніх господарств, що визначають платоспроможний попит.

Ключові слова: сфера обігу, прибуток, інфраструктура ринку, товарообіг, торгівля.

JEL Classification: F 10, F 17, L 81

S.O. Tkachenko

Ph. D. (Economics), Associate Professor
Kharkiv National University of Internal Affairs
tkachenko.sergey.a@gmail.com

TRANSFORMATION OF RETAIL TRADE AS A COMPONENT OF DISTRIBUTION SECTOR IN TERMS OF DIFFERENTLY DIRECTED PERSPECTIVES

The article considers the development of the trade sector. The essence of distribution in the operating cycle of the social product in the form of a commodity has been determined and its significance as one of the main indicators of the economic condition not only of the certain sectors of the national economy but the country as a whole has been examined.

The purpose of the article is to study the specifics of the financial relations of the sphere of circulation and distribution channels, the relationship between the dynamics of the volume of retail trade turnover and the development of the trade infrastructure.

The subjects of the sphere of circulation are the main participants in the distribution channels of goods, and accordingly, in the financial flows, providing direct sales services in their operation process, that gives us the right

© Ткаченко С. О., 2017

to argue that it is the trade and the service sector that have real opportunities for the future expansion of their activities.

The author has defined peculiar features of the work of the entities functioning in the distribution system, which consists in combining productive and non-productive transactions concerned with the change of ownership types, i.e., directly with the sales of products, which requires additional study in terms of transformational reorganizations.

The issues of economic entities' functioning, asset and capital formation, sales, financial and economic security have been considered.

The directions for the development of the market mechanism of the distribution sector in the reproduction process have been worked out and the feasibility of introducing additional methods to investigate dynamic changes and fluctuating data has been proved.

The author has come to the conclusion that the degree of the development of the distribution sector is one of the main indicators of the economic condition not only of certain sectors of the national economy and the country as a whole, but it also characterizes the social and economic state of households that determine solvent demand.

Keywords: distribution sector, profit, market infrastructure, commodity turnover, trade.

JEL Classification: F 10, F 17, L 81

С. А. Ткаченко

кандидат экономических наук, доцент

Харьковский национальный университет внутренних дел

tkachenko.sergey.a@gmail.com

ТРАНСФОРМАЦИЯ РОЗНИЧНОЇ ТОРГОВЛІ КАК СОСТАВЛЯЮЩЕЙ СФЕРЫ ОБРАЩЕНИЯ В УСЛОВИЯХ РАЗНОВЕКТОРНЫХ ПЕРСПЕКТИВ

В статье рассматривается развитие торговой отрасли. Определяется сущность сферы обращения в кругообороте общественного продукта в товарной форме. Исследуется ее значимость как одного из основных индикаторов экономического состояния не только отдельных отраслей народного хозяйства и страны в целом.

Целью статьи является исследование специфики финансовых отношений сферы обращения и каналов распределения продукции, взаимосвязи между динамикой объема розничного товарооборота и развития торговой инфраструктуры.

Субъекты сферы обращения являются основными участниками каналов распределения товарных, а соответственно и финансовых потоков, осуществляя непосредственное торговое обслуживание в процессе своего функционирования, что дает нам право утверждать, что именно торговля и сфера услуг имеют реальные возможности для будущего расширения своей деятельности.

Автором определены особенности функционирования субъектов системы сферы обращения, которая заключается в сочетании операций производственного и непроизводственного характера, соединенных с изменением форм собственности, то есть непосредственно с реализацией продукции, что требует дополнительного изучения в разрезе трансформационных преобразований.

Рассмотрены вопросы жизнедеятельности субъектов хозяйствования, формирования активов и капитала, сбыта, финансовой и экономической безопасности.

Сформировано направления развития рыночного механизма сферы обращения в воспроизводственном процессе и доказана целесообразность внедрения дополнительных методов, позволяющих исследовать динамические изменения и показатели колебания.

Автор пришел к выводу, что степень развития сферы обращения является одним из основных индикаторов экономического состояния не только отдельных отраслей народного хозяйства и страны в целом, но и характеризует социально-экономическое положение домашних хозяйств, которые определяют платежеспособный спрос.

Ключевые слова: сфера обращения, прибыль, инфраструктура рынка, товарооборот, торговля.

JEL Classification: F 10, F 17 L 81

Постановка проблеми. Розвиток суспільного виробництва перетворив безпосередній обмін товару на товарний обіг, що виступає як розвинута форма ресурсного обміну.

Особливість функціонування суб'єктів системи сфери обігу полягає в тому, що в її діяльності сполучаються операції виробничого й невиробничого характеру, поєднані зі зміною форм власності, тобто безпосередньо з реалізацією продукції, що потребує додаткового вивчення в розрізі трансформаційних перетворень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням ефективного функціонування торговельних підприємств різних форм власності в ринкових умовах присвячено значну кількість праць вітчизняних та зарубіжних науковців (В. М. Геєць (Геєць, 2016), В. Г. Маргасова (Маргасова, Роговий, & Виговська, 2009), О. І. Барановський (Барановський, 1999), О. Б. Петрина (Петрина, 2010), Т. М. Громова (Громова, 2009), В. А. Гросул (Гросул & Антонова, 2015), Л. В. Фролова (Фролова, 2009) та ін.), де розглядаються як питання життєдіяльності суб'єктів господарювання, так і формування активів та капіталу, збуту, фінансової та економічної безпеки та ін. Проте у переважній більшості робіт поза увагою залишається питання функцій торговельної галузі як фактора забезпечення соціальних пріоритетів з погляду суспільного розвитку, що і визначає основну спрямованість нашого дослідження.

Мета статті, завдання та методологія дослідження. Метою статті є дослідження специфіки фінансових відносин сфери обігу та каналів розподілу продукції, взаємозв'язку між динамікою обсягу роздрібного товарообороту та розвитку торговельної інфраструктури.

Основні результати дослідження. Специфіка фінансових відносин сфери обігу полягає в тому, що суб'єкти, будучи сполучною ланкою між виробниками продукції та її споживанням, сприяють завершенню кругообігу суспільного продукту в товарній формі й тим самим забезпечують його безперервність.

Саме в сфері обігу реалізується вироблена споживча вартість, пов'язується виробництво зі споживанням, підтримується баланс між пропозицією та попитом.

Так, за визначенням Т. М. Громової торгівля як необхідна та ефективна складова сфери обігу реально функціонує та інституційована формальними і неформальними правилами і нормами, об'єктом діяльності якої є товарний обмін у формі купівлі-продажу товарів та надання усіх необхідних для цього процесу послуг (Громова, 2009).

У свою чергу, В. А. Гросул, розглядаючи фінансову безпеку роздрібною торгівлі, визначає підприємства галузі як «відкриту, динамічну систему, вплив на реалізацію його фінансових інтересів й забезпечення його фінансової безпеки з боку суб'єктів зовнішнього середовища є суттєвим, якщо не визначальним» (Гросул & Антонова, 2015, с. 33), а Л. В. Фролова стверджує, що головною метою стає не перемога над існуючими конкурентами, а розвиток нових ринків, впровадження нових бізнес-моделей і створення та врахування унікальних компетенцій, які дозволяють мати певні конкурентні переваги та виходити на новий рівень розвитку (Фролова, 2009).

Разом з тим, ряд авторів припускають, що в міру розвитку ринкових відносин структура об'єктів обміну дістає якісний розвиток, пов'язаний із трансформацією факторів виробництва й розвитком інфраструктури ринку, що дає можливість формування фондів обігу й фондів споживчого призначення, використання специфічних джерел фінансових ресурсів (знижки, націнки торговельних організацій тощо), активного використання цінового механізму, вливу ціни як фінансового інструмента (Брагіна, 2006).

Таким чином, ми можемо зробити висновок, що ступінь розвитку сфери обігу є одним з основних індикаторів економічного стану не тільки окремих галузей народного господарства і країни в цілому, але й характеризує соціально-економічний стан домашніх господарств, що визначають платоспроможний попит.

У цей час сфера обігу товарів перебуває в стадії динамічної трансформації, яка має різновекторну динаміку розвитку.

Для доказу цього висновку проаналізуємо основні показники динаміки розвитку суб'єктів сфери обігу (роздрібною, оптовою, біржовою торгівлі й сфери послуг) за останні 10 років, з 2005 по 2015 роки.

Вибір саме суб'єктів сфери обігу обумовлений тим, що вони є основними учасниками каналів розподілу товарних, а відповідно і фінансових потоків, здійснюючи безпосереднє торговельне обслуговування в процесі свого функціонування, що дає нам право стверджувати, що саме торгівля і сфера послуг мають реальні можливості для майбутнього розширення своєї діяльності (Ткаченко, 2016), (Азарян & Соболев, 2009), (Верхоглядова & Шостак, 2012).

Як показало проведене нами дослідження, за 2005–2015 рр. характерним є поступове збільшення обсягу роздрібного товарообороту з 94332 млн грн до 487558 млн грн, що склало 516,85% (табл. 1), проте з урахуванням інфляційної складової (за нашим дослідженням – 383,8%) це значення не є достатньо оптимістичним та дорівнює лише 127034 млн грн, або 134% за десять років (Державна служба статистики України, 2015). У той же час потребує

врахування в загальному значенні ступеня тінізації економіки країни, що за даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі України за період 2005–2015 рр. коливається в межах 34-43% від ВВП України (Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, 2015), а витрати населення як фактор формування роздрібного товарообороту дорівнюють значенню в 44-58%, що говорить про необхідність безумовного корегування даних Державної служби статистики України на відповідні показники з метою коректної порівняльної характеристики.

Таблиця 1

Динаміка обсягу роздрібного товарообороту та розвитку торгової інфраструктури в Україні, 2005–2015 рр.

	Обсяг роздрібного товарообороту підприємств (юридичних осіб), млн грн	У тому числі питома вага, у %:		Наявність об'єктів роздрібної торгівлі підприємств – юридичних осіб на кінець року, тис. одиниць	У тому числі		Наявність об'єктів ресторанного господарства підприємств – юридичних осіб на кінець року, тис. одиниць
		продовольчих товарів	непродовольчих товарів		магазини	кіоски та автозаправні станції	
2005	94332	41,6	58,4	75,2	55,8	19,4	27,3
2006	129952	38,2	61,8	73,6	54,6	19,0	26,8
2007	178233	35,3	64,7	71,9	52,3	19,6	26,2
2008	246903	34,4	65,6	69,2	50,5	18,7	24,9
2009	230955	40,0	60,0	65,3	47,6	17,7	24,0
2010	280890	39,5	60,5	64,8	48,0	16,8	23,4
2011	350059	38,9	61,1	64,2	48,4	15,8	22,9
2012	405114	40,2	59,8	62,2	47,2	15,0	21,6
2013	433081	41,1	58,9	59,8	45,5	14,3	20,6
2014*	438343	41,3	58,7	49,6	38,6	11,0	--
2015*	487558	41,1	58,9	49,6	38,5	11,1	--

* - без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополь та частини зони проведення антитерористичної операції

Джерело: (Державна служба статистики України, 2015)

На нашу думку, особливої уваги заслуговує індексний метод дослідження, що дозволяє досліджувати динамічні зміни та показники коливання.

Проаналізувавши зміни ланцюгових темпів зростання об'ємних показників у порівнянні зміни торгівельної інфраструктури, ми можемо наголосити на врівноваженому та взаємопов'язаному характері розвитку торгової складової сфери обігу (рис. 1), за винятком 2015 року, де збільшення суб'єктів пов'язано із переміщенням їх із тимчасово окупованих територій зони проведення антитерористичної операції.

Так, з рис. 1 видно, що ланцюгові темпи зміни обсягів роздрібного товарообороту та зміни наявних об'єктів роздрібної торгівлі у 2005–2015 роках, визначені як питома вага до попереднього року, є ідентичними за рівнем коливань, що характеризує їх взаємозалежність, проте поступове зменшення товарообороту у грошовому вираженні та кількості об'єктів торгівлі не є взаємозалежними, що характеризує наявні економічні перетворення як незадовільні.

За останні п'ять років відсутнє будь-яке зростання темпів роздрібного товарообороту, що, на нашу думку, може бути пояснено існуючою практикою державного регулювання цін на окремі види платних послуг, наприклад, житлово-комунальні, транспортні послуги тощо, а на темпи збільшення ринкової конкуренції – роздержавлення власності та формування фінансово потужних торгівельних об'єднань.

Крім того, роздрібна торгівля стала більше організованою. Якщо на початку досліджуваного періоду продаж товарів на речових, змішаних і продовольчих ринках становила 26,2% в обороті роздрібної торгівлі, то до кінця періоду питома вага цієї форми торгівлі скоротилась на 4,1 процентних пункти і склала 22,1% до обороту роздрібної торгівлі при відповідному збільшенні на 5,1 процентних пункти питомої ваги обороту роздрібної торгівлі організацій сфери обслуговування.

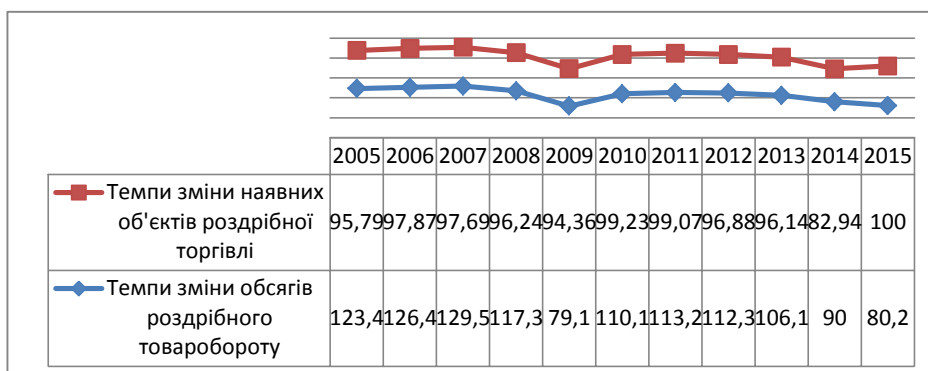

Рис. 1. Взаємозв'язок темпів зростання обсягів роздрібного товарообороту та темпів зміни наявних об'єктів роздрібної торгівлі у 2005–2015 роках, % до попереднього року
Джерело: Авторські розрахунки

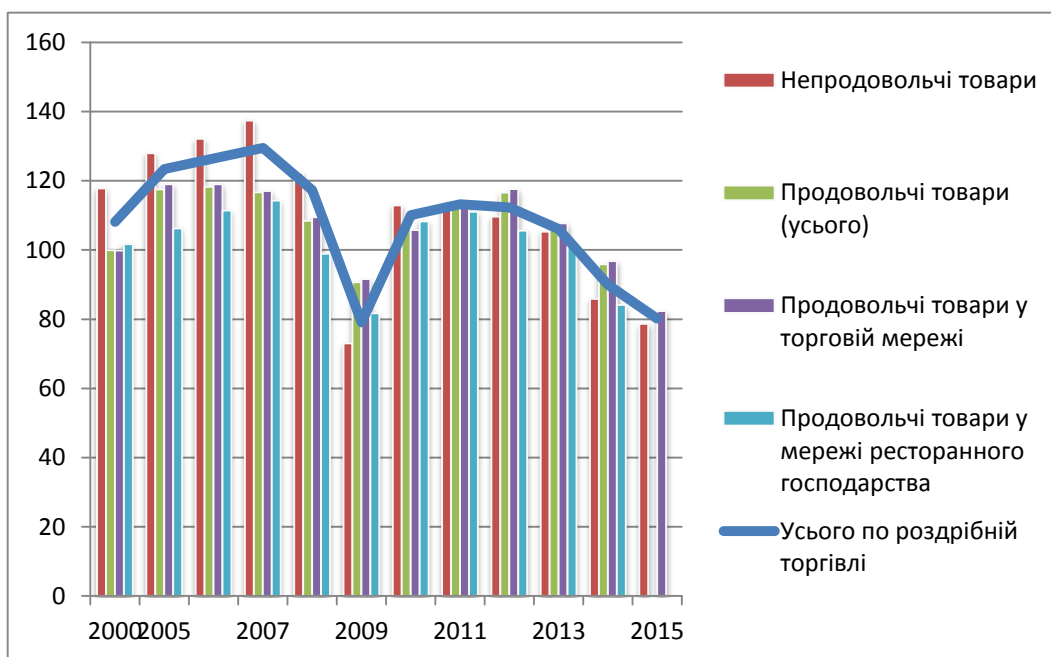

Рис. 2. Динаміка індексів фізичного обсягу товарної структури роздрібного товарообороту підприємств в Україні за 2005–2015 рр., у відсотках до попереднього року
Джерело: Авторські розрахунки

Аналіз макроструктури обороту роздрібної торгівлі показав, що в 2009–2015 рр. мав місце стійкий ріст індексів фізичного обсягу обороту продовольчих товарів, із постійним збільшенням їх питомої ваги, на відміну від непродовольчих товарів, спад яких визначається негативним платоспроможним попитом та намаганням домогосподарств забезпечити себе в першу чергу продуктами харчування, з одного боку, та черговою хвилею розвитку натурального господарства – з іншого.

Висновки. Ефективного функціонування підприємств різних форм власності в ринкових умовах, а також забезпечення соціальних пріоритетів з погляду суспільного розвитку можна досягати шляхом регулювання процесів, що відбуваються в сфері обігу, що притаманно

розвиненому ринковому механізму, а отже, повинні бути задіяні всі важелі стабілізаційного забезпечення ефективності. На нашу думку, ключовими елементами є зміна підходів у проведеної грошової й кредитної політики, формування інституціонального й правового середовища та інфраструктури в цій сфері діяльності, де сфера обігу є активним «важелем» впливу.

Її значення зростає в міру збільшення пропозиції товарів. Зміцнення економіки й зростання доходів підприємств і населення, підсилюючи роль сфери обігу у відтворювальному процесі.

Література

1. Геєць В.М. Економіка України 2016 року / В.М. Геєць // *Бизнес*. – 2016. – № 11. – С. 20-21.
2. Маргасова В.Г. Організаційно-інформаційне забезпечення фінансового контролінгу системи управління оборотним капіталом / В.Г. Маргасова, А.В. Роговий, В.В. Виговська // *Актуальні проблеми економіки*. – 2009. – №2. – С. 167–175.
3. Барановський О.І. Фінансова безпека / О.І. Барановський // *Ін-т екон. прогнозування*. – К. : Фенікс, 1999. – 338 с.
4. Петрина О. Б. Передумови формування та зміст економічної безпеки підприємства / О. Б. Петрина // *Науковий вісник НЛТУ України*. – 2010. – Вип. 20.3. – С. 206-216.
5. Громова Т. М. Торгівля як інституціональна форма функціонування сфери обігу : монографія / Т. М. Громова. – Чернігів : Ранок, 2009. – 173 с.
6. Гросул В.А. Оцінка фінансової безпеки підприємств роздрібно торгівлі : монографія / В. А. Гросул, О. В. Антонова. – Х. : ХДУХТ, 2015. – 249 с.
7. Фролова Л.В. Управління витратами обігу торговельних підприємств на основі компетентнісного підходу : монографія / Л.В. Фролова, О.С. Кравченко. – Донецьк : Вебер, 2009. – 223 с.
8. Економіка торгового підприємства: торговое дело : учебник / Под ред. Л.А. Брагина. – М. : ИНФРА-М, 2006. – 314 с.
9. Ткаченко С.О. Сучасні тенденції розвитку сфери обігу / С.О. Ткаченко // *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави : тези доп. V Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 18 листоп. 2016 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2016. – 433 с.*
10. Азарян О.М. Генезис трансформації роздрібно торгівлі в Україні та формування сучасної парадигми її розвитку / О.М. Азарян, В.О. Соболев // *Маркетинг в Україні*. – 2009. – № 5. – С. 34-37.
11. Верхоглядова Н. І. Роль і значення торгівлі для розвитку національного господарства України/ Н. І. Верхоглядова, Р.С. Шостак // *Ефективна економіка*. – 2012. – № 7.
12. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс] – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua
13. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.me.gov.ua>

References

1. Heiets, V.M. (2016). Economy of Ukraine in 2016. *Business*, 11, 20-21.
2. Marhasova, V.H., Rohovyi, A.V., & Vyhovska, V.V. (2009). Organizational and informational support of financial control of the working capital management system. *Actual problems of the economy*, 2, 167- 175.
3. Baranovskiy, O.I. (1999). *Financial security*. Kiyv: Feniks.
4. Petryna, O.B. (2010). Prerequisites for the formation and content of economic security of the enterprise. *Scientific Bulletin of UNFU*, 20.3, 206-216.
5. Hromova, T. M. (2009). *Trade as an institutional form of the functioning of the sphere of circulation*. Chernihiv: Ranok.
6. Hrosul, V. A., & Antonova, O. V. (2015). *Estimation of financial security of retail enterprises*. Kharkiv: Khdukht.
7. Frolova, L.V. (2009). *Management of turnover of trading enterprises on the basis of a competent approach*. Doneck: Veber.
8. Bragina, L.A. (Ed.). (2006). *Economy of a trading enterprise: a trade business*. Moscow: INFRA-M.
9. Tkachenko, S.O. (2016, November 18). Modern trends in the sphere of circulation. Modern problems of legal, economic and social development of the state: proceedings of the Vth International Scientific-Practical Conference. Kharkiv: MVS Ukraïni. nac. un-t vnutr. sprav.
10. Azaryan, O.M., & Soboliev, V.O. (2009). The genesis of the transformation of retail trade in Ukraine and the formation of a modern paradigm of its development. *Marketing in Ukraine*, 5, 34-37.
11. Verhogyadova, N.I., & Shostak, R.S. (2012). The role and importance of trade for the development of the national economy of Ukraine. *Efektivna ekonomika*, 7, Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1272>.
12. Official Site of State Statistics Service of Ukraine. (2015). Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua>.
13. Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine (2015). Retrieved from <http://www.me.gov.ua>